

PRATARMĖ

„Lietuvos archeologijos“ 41-ajame tome junta-
mas tam tikras poslinkis link medžiagos patikimu-
mo problemos, kuri archeologijoje, matyt, yra amži-
na. Nuėjusi ilgą kelią nuo empirinių duomenų kau-
pimo pradžios iki pastarojo meto, kuomet jų panau-
dojimo galimybės sparčiai auga, archeologija nuolat
susiduria su fundamentiniais klausimais – ar mūsų
turimi duomenys yra reprezentatyvūs, ar patikimi jų
analizės metodai? Šie klausimai ir abejonės, ko gero,
yra vienas pagrindinių mokslo raidos variklių, jie
skatina diskusijas, metodologijos plėtrą, naujų teori-
nių paradigmu formavimąsi. Vien problemos iškėli-
mas ir išgryninimas neretai yra svarbus savarankiš-
kas mokslinis darbas, pirminis jos sprendimo būdų
ieškojimo etapas. Todėl nenuostabu, kad ir Lietuvo-
je jau pasirodo ne medžiagos analizei, vienokiai ar
kitokiai problematikai, bet būtent problemoms, t.y.
mokslo galimybes ribojantiems veiksniams skirtų
darbų (ar bent jau tokių, kuriuose iškylančių prob-
lemų aptarimas užima labai svarbią, gal net pagrin-
dinę vietą). Šiame „Lietuvos archeologijos“ tome tris
straipsnius, nors ir analizuojančius labai skirtingas
temas, galima laikyti būtent tokiais.

Roko Vengalio straipsnio akiratyje atsидūrė es-
minė Lietuvos archeologijos problema – Lietuvos
archeologinio žemėlapio reprezentatyvumo klau-
simas. Ilgą laiką ši problema buvo pasąmonėje suvo-
kiama, neginčijama, bet priimama kaip neišvengia-
mybė, o tyrimų klausimai formuluojami daugiausia
taip, kad duomenų reprezentatyvumas būtų arba ne
itin aktualus, arba jį būtų galima priimti kaip prielai-
dą. Tačiau keičiantis archeologų tikslams ir uždavi-
niam, archeologinės vietovės sampratai šis aspektas
tampa labai svarbus, o iš R. Vengalio darbo tampa
aišku – dabartinio Lietuvos archeologinio žemėla-
pio reprezentatyvumo nepakanka. Straipsnyje ap-
tariamos to priežastys, skirtingų tipų archeologinių
vietovių reprezentatyvumas, pabrėžiama kad išeitis

galėtų būti išsamūs žvalgymai ieškant naujų archeo-
loginių vietovių, tačiau jie šiuo metu galimi tikrai
mikroregionų lygmeniu. Pastarasis teiginys yra be
galo svarbus, galbūt jis nubrėš ateities tyrimų prob-
lematikos gaires (beje, ši mintis plėtojama ir to pa-
ties autoriaus parengtoje A. Bliujienės monografijos
recenzijoje).

Duomenų reprezentatyvumo problema, tik jau
kitu rakursu, dominuoja ir Šarūno Jataučio straips-
nyje, skirtame paleodemografijai. Jame supažindi-
nama su šio mokslo raida, pagrindinėmis sąvoko-
mis, nagrinėjamais klausimais. Paleodemografiniai
tyrimai, kaip pabrėžia autorius, iš esmės yra vie-
nintelis informacijos apie daugelį žmonijos biologi-
nės istorijos aspektų šaltinis, bet juos taip pat labai
apsunkina patikimumo problema, kurią sąlyginai
gali suskaidyti į ribotą duomenų reprezentatyvu-
mą ir metodologijos trūkumus. Pirmąją problemą,
vaizdžiai iliustruotą 7-ių grandžių schema, prasi-
dedančia kadaise gyvenusia populiacija ir einančia
iki paleodemografo naudojamos duomenų bazės,
išspręsti ne visuomet galima, o antrosios sprendi-
mas – mokslininkų rankose. Autorius, sekdamas
modernios paleodemografijos tendencijomis, mato
pagrindinę priemonę – statistinį modeliavimą.

Dar vienas prie medžiagos (tiksliau – šiuo atveju
jos analizės rezultatų) patikimumo problemos pri-
artėjantis darbas – šių eilučių autoriaus straipsnis,
skirtas žmonių kaulų AMS ¹⁴C datavimui. Jame pa-
teikiamos naujos Rytų Lietuvos pilkapių griautinių
ir degintinių kapų radiokarboninės datos. Absoliu-
tinio datavimo stoka yra neabejotina Lietuvos gele-
žies amžiaus tyrimų problema, nelabai aiškus netgi
plataus jų panaudojimo potencialas ar galimos di-
desnių kolekcijų datavimo strategijos, siekiant kuo
didesnio efektyvumo. Tyrimo rezultatai parodo, kad
problemų esama – daugelis gautų radiokarboninių
datų yra akivaizdžiai per senos, greičiausiai iškreiptos

vardinamojo gėlo vandens rezervuaro efekto. Taigi ateityje, norint korektiškai remtis radiokarboninėmis datomis, reikėtų ieškoti būdų šį efektą eliminuoti.

Kiti keturi straipsniai skirti įvairioms temoms, apimančioms laikotarpį nuo viduriniojo bronzos amžiaus iki tarpukario. Agnė Žilinskaitė į „Lietuvos archeologijos“ puslapius grąžina Tšcineco kultūros egzistavimo Lietuvoje klausimą, kuris, anksčiau buvęs gana dažnas mokslinėse diskusijose, pastaruoju metu atsidūrė lyg ir nuošaly. Straipsnyje apibendrinamos anksčiau išsakytos nuomonės, pateikiama Tšcineco kultūrai priskiriamų radinių Lietuvoje suvestinė, aptariama jai būdinga keramika ir jos puošyba. Atsakymas į pagrindinį klausimą – ar egzistavo Tšcineco kultūra Lietuvos teritorijoje, pateikiamas atsargiai, ir tai dar kartą patvirtina, kad archeologijoje atsakymai į klausimus labai priklauso nuo vartojamų sąvokų supratimo.

Dario Piombino-Mascoli, Agniaus Urbanavičiaus, Manto Daubaro, Justinos Kozakaitės, Žydrūnės Miliauskienės ir Rimanto Jankausko straipsnyje – tai, apie ką Lietuvos archeologijoje kalbama retai – mumijos. Vilniaus Šventosios Dvasios (Dominikonų) bažnyčios rūsiuose palaidotų žmonių mumifikavęsi palaikai nukentėjo per karus ir okupacijas, ne kartą jais domėjosi įvairūs asmenys, kuriuos ne visuomet galima pavadinti tyrėjais. Tai įdomiai išdėstyta straipsnio istoriografinėje dalyje. Taip pat glaustai pristatomi autorių vykdomo mumijų tyrimų projekto rezultatai. Taip atskleidžiama mažai kam žinoma ir sunkiai prieinama Dominikonų bažnyčios rūsiuose besiilsinti Vilniaus praeities dalelė.

Šįkart vienintelis „užsienio svečias“ – Heidi Luik, Ulla Kadakas, Villu Kadakas ir Liina Maldre studija apie Taline aptiktus viduramžių ir naujųjų

laikų kaulo ir rago dirbinius bei jų gamybos atliekas. Tai – tradicinis šios tematikos straipsnis. Jame aptariami patys dirbiniai, gyvūnų, iš kurių kaulų jie pagaminti, rūšys ir kt. Išsakyta įdomi mintis, kad dirbinius ir atliekas galėjo palikti svečių namuose ar smuklėje laikinai apsistojęs keliaujantis amatininkas. Lietuvos, buvusios vienoje kultūrinėje erdvėje su Estija, mokslininkams šis darbas turėtų būti įdomus dėl analogijų su mūsų archeologine medžiaga.

Paskutinysis, Vytauto Jokubausko straipsnis skirtas „Lietuvos archeologijos“ puslapiuose retokai archeologijos istorijos tematikai – vienai iškiliausių Lietuvos archeologijos asmenybių Petruui Tarasenkai. Tiksliau, straipsnis gerokai nutolsta nuo archeologijos – P. Tarasenka, mums žinomas tik kaip archeologas su nedaug sakančiu priedašu „pulkininkas“, čia pristatomas būtent kaip tarpukario Lietuvos karininkas. Kariuomenei, autoriaus žodžiais, atidavęs gražiausius gyvenimo metus, jis dalyvavo pagrindiniuose Lietuvos kariniuose veiksmuose: Nepriklausomybės kovose, Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos operacijoje, prisidėjo prie karininkijos rengimo. Straipsnyje nuosekliai papasakota P. Tarasenkos karo tarnybos istorija padeda geriau suprasti ir jo archeologinės veiklos kontekstą.

Knygos pabaigoje – R. Vengalio parengta A. Bliujienės monografijos recenzija, kurią galima laikyti ne tik knygos įvertinimu, bet ir reikšminga diskusija apie kraštovaizdžio archeologijos paradigmos adaptavimo Lietuvos archeologijoje perspektyvas, Rasos Banytės-Rowell ir Lauryno Kurilos atsiliepimai apie šiais metais apgintas daktaro disertacijas, Vykinto Vaitkevičiaus – apie kasmetinius Marijos Gimbutienės skaitymus, Gedimino ir Aistės Petrauskų bei Giedrės Piličiauskienės – apie aktualias Lietuvos archeologijos mokslui konferencijas.

Laurynas KURILA